

Nyliberalismens segertåg och dess konsekvenser

De senaste årtiondena har en mer marknadsorienterad ekonomisk politik vunnit terräng runt om i världen, i alla fall delvis med inspiration av så kallade nyliberala idéer. Denna utveckling belyses ur vitt skilda synvinklar i Finlands Akademis pensionerade tjänsteman Paavo Löppörens pamflett *Vapauden markkinat – Uus-liberalismin kertomus* och den brittiska journalisten Sebastian Mallabys läsvärda biografi om Alan Greenspan.

Löppönen lyfter i sin bok förtjänstfullt upp berättelsen om diskussionssällskapet Mont Pelerin Society (MPS), som grundades efter andra världskriget på initiativ av den österrikiske nationalekonomen och samhällsfilosofen Friedrich Hayek. Syftet var att försvara det fria samhället mot hotet från de totalitära ideologiernas frammarsch. Den valda vägen var inte att grunda nya politiska partier och massrörelser. Strategin har varit att utveckla och sprida idéer, bland annat genom att grunda tankesmedjor. Dessa idéer har gradvis fått fotfäste och delvis omformat traditionella konservativa och liberala partier.

Löppönen går dock överstyr då han målar upp sällskapet som ledningen för en konspiration, som ”med ett mycket centraliserat strategiskt beslutsfattande och linjedragningar” bestämmer och omformar den nyliberala rörelsens agenda och därmed styr världens politik. I förordet tar han visserligen avstånd från konspirationsteorin, med hänvisning till förhandsgranskare som tydligen påpekat det absurda i tesen. Skribenten kan tydligen ändå inte smälta tanken att de nyliberala idéerna i sig varit livskraftiga.

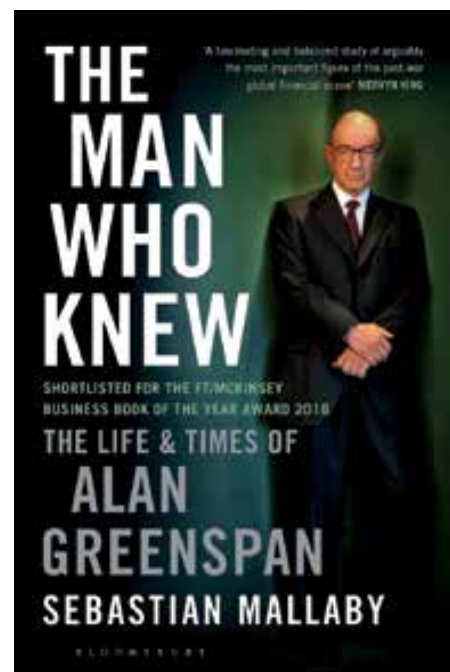
Löppönen överbetonar också i hur stor utsträckning idéerna kläcktes i mellankrigstidens

Österrike, varifrån de spreds via MPS till resten av världen. Den ekonomiska liberalismen har ju långa anor tillbaka till, till exempel, vår egen Anders Chydenius. Löppönen försöker uttryckligen förneka Adam Smith som ideologisk föregångare till dagens nyliberaler. Han påvisar dock inte några avgörande skillnader i den politiska synen mellan dessa. Det dräpande argumentet är att Smith verkade i ett annat samhälle, och att han i dagens samhälle nog skulle ha stött socialdemokratiska tankar!

Man kan inte ens ge österrikiska tänkare ensamma äran för att ha återuppväckt idéerna. Vid tiden för MPS grundande var till exempel Chicago-skolan i USA redan en etablerad tradition. Utan någon direkt koppling till sällskapet hade den rysk-amerikanska författaren Ayn Rand, som nämns enbart i förbifarten i Löppönens bok, framfört ett ännu mer kompromisslöst motstånd mot statliga ingrepp i ekonomin. Under 1950-talet influerade hon personligen en ekonomisk konsult, som inte bara under 19 år skulle verka som chef för den amerikanska centralbanken utan också inneha en central roll i amerikansk politik redan före det, som rådgivare till tre presidenter.

Paavo Löppönen: Vapauden markkinat – Uusliberalismin kertomus. Vastapaino, Tammerfors 2017. 212 s.

Sebastian Mallaby: The Man Who Knew – The Life & Times of Alan Greenspan. Bloomsbury, London 2016. 781 s.

En fördärvlig politisk omvälvning?

Mallabys biografi påminner väl om hur mycket det politiska klimatet under de senaste årtiondena förändrats. Ett slående exempel är hur Alan Greenspan, utan framgång, försökte avråda republikanen Richard Nixon från att införa allmän priskontroll för att få bukt med inflationen. I dagen läge är det svårt att tänka sig att en politiker ens på vänsterkanten i Europa skulle föreslå en så genomgripande statlig centralstyrning.

Löppönen går inte i detalj igenom hur nyliberala idéer påverkat den ekonomiska politiken. Han nöjer sig med att fördöma nyliberalismen för att ha fört med sig lägre tillväxt, högre arbetslöshet och återkommande ekonomiska kriser på basis av en svepande jämförelse av årtiondena efter kriget med de senaste årtiondena.

Bevisföringen är alltför summarisk för att övertyga. Frågan blir till exempel obesvarad i vilken mån andra faktorer än den förda politiken, som till exempel återhämtningen efter kriget och den gynnsammare demografiska utvecklingen förklarar skillnader i tillväxten. Detta skulle kunna bevisas av en jämförelse mellan länder som varit mer influerade av nyliberala idéer (som Storbritannien) och länder som varit mer immuna mot idéerna (som Italien).

Greenspan – ideologi och pragmatism

Mallaby bidrar här med detaljer om hur de nyliberala idéerna påverkat politiken som saknas i Löppönens skrift. Intressant är till exempel att Greenspans första politiska framgång var avskaffandet av värnplikten. Han och Milton Friedman var de främsta förespråkarna för detta i den kommission som dryftade frågan.

Om avskaffandet av värnplikten kan ses som en otvetydig seger i kampen för frihet mot stat-

ligt tvång, visar Mallaby att Greenspans karriär ingalunda kan reduceras till en fanatisk ideologs segertåg. Han nådde sin ställning framför allt på grund av respekten för detaljerade insikter i ekonomins funktion (därav bokens titel ”The man who knew”). Hans politiska rekommendationer nyanserades av en sansad analys av konsekvenserna.

”Vad beträffar arbetslösheten, som Löppönen anser att nyliberalismen ökat, förtjänar Greenspan en del av äran för att den under hans tid som centralbankschef sjönk till den lägsta nivån på 40 år.”

Ett exempel är inställningen till stöd för institutioner i finansiell kris med avsikt att stabilisera marknaderna. Initialt intog Greenspan den renläriga nyliberala ståndpunkten och motsatte sig allt stöd: att socialisera förlusterna uppmuntrar bara till överdrivet risktagande. På hans inrådan vägrade president Gerald Ford rädda staden New York från konkurs. Å andra sidan var Greenspan väl medveten om att finansmarknaderna kan gripas av en överdriven panik. Därför agerade han senare som centralbankschef starkt för offentliga räddningsoperationer, till exempel för stöd till Mexiko 1994.

De nyliberala idéernas hegemoni har således inte varit så total som Löppönens retorik låter påskina, inte ens över Alan Greenspans agerande.

Vad beträffar arbetslösheten, som Löppönen

anser att nyliberalismen ökat, förtjänar Greenspan en del av äran för att den under hans tid som centralbankschef sjönk till den lägsta nivån på 40 år. Här spelade, som Mallaby väl beskriver, Greenspans analys av ekonomisk statistik större roll än ideologi. Han lyckades övertyga sina kolleger om att centralbanken kan låta högkonjunkturen fortsätta längre än många kritiker ansåg, utan risk för att inflationen tar fart.

Löppönen lyckas ignorera denna nedgång i arbetslösheten genom att jämföra genomsnittet från tidigare årtionden med siffror från 2010 då arbetslösheten var som högst efter lågkonjunkturen efter finanskrisen. Detta trots att boken är utgiven 2017 då arbetslösheten i USA redan sjunkit tillbaka till historiskt låga nivåer.

Kriser?

De empiriska bevisen för en mer krisbenägen ekonomi är likaså tvivelaktiga. Under Greenspans tid som centralbankschef var den amerikanska ekonomiska utvecklingen tvärtom, som Mallaby påminner oss om, exceptionellt stabil. Trots kriserna på finansmarknaderna var recessionerna kortvariga och lindriga. Detta inte minst jämfört med 1970-talets ekonomiska kris, med stagflation (låg tillväxt och hög inflation) och de långa köerna vid bensinstationerna som försöken att lösa oljekrisen med prisreglering gett upphov till. Thatchers väg till makten, som Löppönen lyfter fram som ett exempel på nyliberalismens framsteg, bereddes av förödmjukelsen då Labour-regeringen blev tvungen att söka om krishjälp från Internationella valutafonden.

Greenspans livsverk fördunklas förstås av finanskrisen, som inträffade snart efter att han lämnat posten som centralbankschef. Mallaby reder grundligt ut anklagelserna om att Greenspans

ideologiska motvilja mot reglering var en central orsak till krisen, och påvisar att de är ogrundade. Onekligen var Greenspan skeptisk till reglering, och tvivlade på myndigheternas förmåga och resurser att effektivt kontrollera finansiella aktörer. Problemet var dock inte att han kategoriskt skulle ha torpederat regleringar. Greenspan själv förespråkade till exempel högre kapitalkrav för de amerikanska bolåneinstituten. Den främsta orsaken till den bristfälliga regleringen var att ingen inom någon av de reglerande myndigheterna var förutseende nog att föreslå några som helst åtgärder som väsentligen skulle ha dämpat krisen.

Den enda svagheten jag ser i Mallabys bok är att han överger sin i övrigt balanserade framställning för att aggressivt argumentera för tesen att Greenspan skulle ha kunnat förhindra finanskrisen genom att höja räntorna mer aggressivt under den föregående högkonjunkturen. Han ignorerar i mitt tycke väl lättvindigt de starka motargumenten, som att räntehöjningar stora nog för att tygla bostadsbubblan skulle ha drivit ekonomin in i en recession och haft ett oacceptabelt högt pris i form av högre arbetslöshet. Hur som helst är det intressant att notera att kritiken som Mallaby framför är väl i samklang med den österrikiska konjunkturteorin som Friedrich Hayek utvecklade på 30-talet. Ett ytterligare litet exempel på att världen är betydligt mer komplicerad än Löppönens svartvita kampskrift låter förstå.